

Belysning för ökad trygghetsupplevelse

Tre exempel på hur Uppsala kommun har arbetat

Victoria Smårs

Titel: Belysning för ökad trygghetsupplevelse – Tre exempel på hur Uppsala kommun har arbetat

Engelsk titel: Lighting for increased feeling of security – Three examples from Uppsala

©Victoria Smårs

Handledare: Ylva Dahlman, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Ann Åkerskog, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna

Nyckelord: belysning, trygghet, trygghetsupplevelse, Uppsala.

Omslagsbild och övriga bilder: Samtliga bilder är tagna av författaren, 2013.

Publiceringsår: 2013

Publiceringsort: Uppsala

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Belysningen spelar en stor roll för att skapa trygghetskänsla i städers mörkerlandskap. En del människor är oroliga över att drabbas av brott och undviker därför mörka utomhusmiljöer eller till och med avstår helt från att gå ut när det är mörkt. Detta är ett problem då det begränsar hur människor egentligen skulle vilja använda det offentliga rummet, vilket betyder inskränkning i deras livskvalitet. Syftet med denna uppsats är därför att undersöka hur Uppsala kommun har arbetat med belysning i Uppsala för att öka trygghetskänslan under dygnets mörka timmar.

En litteraturstudie genomfördes för att ta reda på hur belysning för ökad trygghetsupplevelse ser ut idag och vilka visioner Uppsala kommun har. Uppsala har kommit långt i belysningsfrågan och är en av landets bäst belysta städer. Med en genomtänkt belysningsstrategi främjas stadslivet och fler människor vistas på gatorna vilket ökar trygghetskänslan i staden. Med de många olika typerna av miljöer ska ljussättningen anpassas efter varje plats och med omsorg om människans trygghetsupplevelse för att uppnå bästa resultat.

För att få en överblick hur arbetet såg ut i Uppsala studerades tre skilda platser i staden. Intervjuer utfördes för att få information om platserna och vilka tankar som funnits kring arbetet. För att få en helhetsbild kompletterades intervjuer och litteraturstudier med studiebesök till platserna.

Uppsala kommun gör ett bra arbete och dessa platser uppfyller visionen om belysning för ökad trygghetsupplevelse mer eller mindre och på olika sätt. Något att komma ihåg är att det även finns andra aspekter utöver belysningen som är av betydelse om en plats uppfattas trygg eller inte. Att uppnå en vision till hundra procent kan vara svårt då alla människor har olika erfarenheter och uppfattningar om vad trygghetskänsla är.

Människor skapar sig en bild eller en inbillad upplevelse av en plats även om de inte vistas där fysiskt. Att skapa en trygg upplevelse med hjälp av belysning gynnar således stadens anseende samtidigt som dess invånare och besökare kan känna sig trygga.

Abstract

Lighting is a big matter for creating a feeling of security in a dark city landscape. Some people are worried of being victims of crime and therefore avoid dark outdoor environments or even avoid going outside when it is dark. This is a problem because it limits the way people choose to use public spaces, which means a restriction in their lives. The purpose of this essay is to examine how Uppsala is working with lighting to increase the feeling of security during the dark hours.

A literature survey was done to see how lighting would increase the feeling of how security looks like today and to see what the visions for Uppsala is. In the lighting matter Uppsala has come a long way and is one of the best lit cities in Sweden. The city life is promoted by a planned lighting strategy and more people enjoy their stay outside even after dark. This increases the feeling of security in the city. Despite the different environments the lighting has to be adapted to every specific place and with a care of the human feeling of security to reach the best result.

To make a picture of how the work is done in Uppsala three separate places were studied in the city. Interviews were performed to receive information about the places and about the thoughts around the projects. To get an overview the interviews and the literature survey were complemented with a study of the places.

Uppsala is doing a good job and these places meet the vision of lighting for increased feeling of security more or less and in different ways. Something to remember is that there are also other aspects than lighting that matters if a place is perceived as safe or not. It is difficult to reach a vision to a hundred percent because people have different experiences and views of what the feeling of security really is.

People create a picture or an imaginary experience of a place even if they are not staying there physically. To create a feeling of security with lighting, favors the city's reputation and the population and the visitors can feel safe simultaneously.

Introduktion

Det arbetas mycket med trygghetsfrågor i Svenska städer (Brottsförebyggande rådet, Brå, 2013). Trygghet är en av flera frågor som ingår i en långsiktig belysningsgestaltning och rätt ljussättning är ett steg på vägen för att få en attraktiv och hållbar stad (Lind, 2005).

En del platser i städerna uppfattas som mindre trygga att passera och detta är vanligt under dygnets mörka timmar. Dålig belysning är en av anledningarna till den otrygga känslan (Brå, 2008). Belysning är därför en viktig aspekt när man utformar städernas olika rum och bör integreras i samhällsplaneringens både fysiska och sociala åtgärder (Lind, 2005).

Den här uppsatsen behandlar hur Uppsala kommun har arbetat på tre olika platser i staden för att skapa känslan av en trygg miljö med hjälp av belysning. Det är en trygghet i sig att veta att kommunen man bor i arbetar för att skapa en trygg miljö för sina invånare. De exempel som tas upp här kan ligga till grund för eller användas som inspiration för bland annat landskapsarkitekter vid utformning av andra platser, även utanför Uppsala.

Bakgrund

Brottslighet finns i hela landet och det är något som är svårt att få bort. Det ställs hela tiden högre krav på samhället att öka tryggheten och minska brottsligheten (Brå, 2013). Oro för brottslighet, överfall eller misshandel är exempel på orsaker till otrygghet, men statistik visar att inom var och ett av dessa områden förekommer en minskande oro (Brå 2013).

I Sverige har känslan av otrygghet minskat bland befolkningen från 21 till 15 procent mellan åren 2006 och 2012 (Brå 2013). Även andelen människor som utsatts för brott har minskat enligt den Nationella trygghetsundersökningen (2012). Men det betyder inte att städerna kan slappna av. Att arbeta mot ett tryggare samhälle är något man fortfarande måste göra.

Belysningen spelar stor roll för trygghetskänslan

Brottsförebyggande rådet (2008) skriver att belysningen har en stor roll i städernas mörkerlandskap för att skapa trygghetskänsla. En del människor är oroliga över att drabbas av brott och undviker därför mörka utomhusmiljöer. Detta är ett problem då det begränsar hur de egentligen skulle vilja använda det offentliga rummet vilket betyder inskränkning i deras livskvalitet (Brå, 2008).

Det finns teorier om att bra utomhusbelysning och minskad brottslighet har ett samband, skriver Brottsförebyggande rådet (2008). Med bra belysning har människor som vistas i området bättre uppsikt över platsen vilket kan avskräcka eventuella gärningsmän. Det ger också en känsla av att området tas omhand vilket också kan skrämma bort förövare (Brå, 2008).

Att en plats uppfattas som otrygg behöver inte betyda att den faktiskt är farlig menar Brå (2008). En sådan plats kan dock ha större risk att bli osäker om den har en tendens att få människor att känna sig otrygga. Brå påstår att färre människor vistas på dessa platser vilket leder till ödslighet och därmed också till känslan av otrygghet. Om platsen har bra belysning och det förekommer folkliv används dessa offentliga platser i större utsträckning av dess medborgare (Brå,

2008). Att bli sedd är en viktig del för människans välbefinnande och trygghetskänsla (Berglund, 1998).

Upplevd trygghet

I skriften *Stadsrum människorum* av Ulla Berglund (1998) citeras en kvinna från en intervju där hon uttrycker sig ”Det känns som om fönstren är ögon” (s. 17). Med det menar Berglund att människor kan uppleva att de blir iakttagna vid vistelse i närheten av byggnader med fönster. Detta innebär en trygghet under de mörka timmarna på dygnet, då det kanske inte är lika många som är ute och rör sig i området, menar författaren. Något som har stor betydelse för trygghetskänslan är att boende känner ansvar för området och den omgivning de bor i (Berglund, 1998). Sköts inte det som redan finns är risken större att platsen börjar kännas övergiven och otrygg berättar Patric Andersson¹, processledare på Uppsala kommun. Han menar att trasiga eller smutsiga lampor ger sämre belysning och därmed sämre förmåga att se. ”Nära knutet till människors vilja att ha kontroll är deras möjligheter att påverka den gemensamma miljön” skriver Ulla Berglund (1998). Författaren menar att genom att vara med och påverka sin omgivning kan människor ha större chans att kunna känna sig trygga.

I många människors vardag är oro och rädsla förekommande, dels i förhållande till den fysiska miljön och dels till andra människor menar Berglund. Detta kan göra att staden inte känns tillgänglig överallt. En del människor undviker att gå ut vissa tider på dygnet och en del väljer att ta vägar där det är många människor i rörelse för att det känns tryggare (Berglund, 1998).

Flera faktorer spelar roll för otrygghetskänslan

I dokumentet *Strategi för belysning av Uppsala kommun* (2010) tas betydelsen av ljusets fördelning på en plats upp, den spelar stor roll för karaktären och är viktig för gestaltningen. Beroende på hur ljuset faller och vilka skuggor som bildas, kan en plats eller ett föremål uppfattas på många olika sätt, enligt dokumentet. Något som kan uppfattas som otryggt är hårda skuggor och mycket kontraster, anledningen är att det ofta kan frambringa en orolig miljö med sämre synbarhet (Strategi för belysning av Uppsala kommun, 2010).

Vidare står det att även ett bländande ljus kan skapa obehagskänslor hos människor. Att bli bländad gör att man inte kan se ordentligt vilket är en bidragande faktor till otrygghet (Strategi för belysning av Uppsala kommun, 2010). Ljuskvaliteten har också betydelse för hur man upplever sin omgivning, den påverkar vilken känslöstämning en plats ger. Även upplevelsen av ytfärger på föremål påverkas av vilken färg ljuset har, skrivs det i dokumentet. Hur själva ljusnivån sedan upplevs beror av alla de ovannämnda faktorerna (Strategi för belysning av Uppsala kommun, 2010).

Att gestalta för en tryggare plats ligger inte bara i belysningen, menar Patric Andersson. ”Bland flera faktorer som har betydelse utgör belysningen kanske 50 procent.” menar han, vilket ändå är en stor del. Med det anser han att det är nödvändigt att ha flera personer med olika expertis med i ett ljusgestaltungsprojekt för att det ska bli lyckat.

¹ Patric Andersson Uppsala kommun, telefonsamtal den 3 maj 2013.

Uppsala kommuns vision

Dokumentet *Strategi för belysning av Uppsala kommun* styr upprättandet av Uppsalas belysningsprogram för de olika delarna i staden. Den är även överordnad de riktlinjer som tas fram för varje enskild del i staden (Strategi för belysning av Uppsala kommun, 2010). I dokumentet skriver de följande:

Ljussättning av staden ska styras av den mångfald av miljöer som den består av. Den specifika platsen ska styra ljussättning och val av armatur, i den ordningen. Det innebär olika lösningar på olika platser och en omsorgsfull ljusplanering av varje plats (Strategi för belysning av Uppsala kommun, 2010, s. 6).

Detta är visionen som Uppsala kommun har för stadens ljussättning. Belysningen och dess utformning ska anpassas till den specifika platsen vilket kommer resultera i skilda lösningar runt om i staden (Strategi för belysning av Uppsala kommun, 2010). Enligt belysningsprogrammet för Uppsala kommun (2010) har belysningen stor betydelse som stadsmiljöskapare.

Strategi för belysning av Uppsala kommun (2010) har sex huvudrubriker, varav en av dessa är; ”Tänk trygghet”, där målet med den punkten, det vill säga visionen, sammanfattas: ”Ljussättning i Uppsala ska präglas av omsorg om alla människors upplevelse av trygghet när de vistas i stadens offentliga rum.” (Strategi för belysning av Uppsala kommun, 2010) Vilket betyder att det finns många olika faktorer som har betydelse för om människor känner sig trygga på en plats eller inte, och det försöker Uppsala kommun ta hänsyn till vid ljusgestaltningarna i staden, enligt Strategidokumentet. Exempel på faktorer kan vara om man är ensam eller på en plats med mycket folk, om man känner till platsen eller inte, erfarenheter, rykten om eller skötsel av platsen. I alla dessa fall spelar belysningen alltså en stor roll för människors trygghetskänsla under de mörka timmarna på dygnet (Strategi för belysning av Uppsala kommun, 2010).

Andra förhållanden som kommunen beskriver som är avgörande för trygghetskänslan är om man kan få en uppfattning av platsen och om den går att läsa av (Strategi för belysning av Uppsala kommun, 2010). I strategidokumentet står det även att människor vill kunna se var en plats börjar och var den slutar, dess entréer och smitvägar och även mötande människor. Med detta menar Uppsala kommun att en plats ska upplevas ljus och ge en överskådlighet. Men högre ljusnivå är inte alltid lösningen. Ljusgestaltningen behöver variera i ljusfördelningen och relationen till mörker ska kunna urskiljas. Dock ska för stora kontraster mellan ljus och mörker undvikas då det kan göra att man kan bli bländad (Strategi för belysning av Uppsala kommun, 2010).

Grundläggande tankar som belysningsprogrammet utgår från är att stadens ljus ska framhäva dess karaktär och lyfta fram befintliga kvaliteter. Ljuset i sig har även en unik kvalitet som på egen hand kan bidra till hur staden upplevs (Riktlinjer för belysning av Uppsala innerstad, 2010).

Det finns även riktlinjer om hur bland annat ljuskällor och armaturtyper ska utformas, men dessa kommer att förändras med tiden i takt med att tekniken utvecklas. Inom belysningsområdet går den utvecklingen nu snabbt framåt och man strävar efter en minimerad energianvändning. (Strategi för belysning av Uppsala kommun, 2010).

Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur Uppsala kommun har gestaltat belysning i Uppsala för att öka trygghetskänslan under dygnets mörka timmar. Detta sker utifrån tre exempel på platser som valts ut i staden. Syftet var även att kunna undersöka om de genomförda projekten uppfyller Uppsalas vision eller inte.

Frågeställningen lyder följande: Hur har Uppsala kommun arbetat med belysning för att öka trygghetsupplevelsen under dygnets mörka timmar? Vilka konkreta åtgärder har vidtagits på tre platser i Uppsala?

Avgränsningar

Fokus kommer ligga på de utvalda platserna. Antalet platser begränsades till tre stycken för att kunna gå in mer djupgående på dessa.

Känslan av otrygghet kan ha många olika anledningar, men här begränsas arbetet till att endast studera hur man arbetat med belysningen på dessa platser för att hindra känslan av otrygghet.

Platserna kommer endast studeras under senare delen av våren, under maj månad.

Val av platser

Von Bahrska häcken, gång- och cykeltunneln vid polishuset och Madrasstorget i Uppsala är de platser som valts ut till studien. Valet grundar sig i att Uppsala kommun har varit inblandad i alla tre projekten och att de har arbetat med belysning för en ökad trygghetsupplevelse på platserna.

Metod

Arbetet har bestått av en litteraturundersökning, intervjuer med de designers som utformat ljusgestaltningen på de utvalda platserna samt av platsbesök med inventering. Med dessa tre delmetoder var syftet att kunna urskilja olika tillvägagångssätt som har använts vid ljusgestaltningen av platserna. Det var också för att få en bild av hur Uppsala kommun arbetat med frågan om belysning för en ökad trygghetsupplevelse.

Litteraturundersökning

I litteraturundersökningen studerades sambandet mellan belysning och trygghet i offentliga miljöer i allmänhet samt hur belysning eller avsaknaden av belysning kan påverka människor. Även vilka riktlinjer och visioner Uppsala kommun har för belysning och en tryggare upplevelse i staden undersöktes. Syftet var att se om kommunen hade följt dessa på de utvalda platserna.

Sökningen skedde främst via Google, Google Scholar och Epsilon, där jag hittade den mest relevanta informationen. Sökord jag använde mig av var bland annat belysning, ljussättning, trygghet, trygghetskänsla, trygghetsupplevelse, lighting, security experience, sense of security, men med bäst framgång av de svenska sökningarna. Brottsförebyggande Rådet och Uppsala kommun är två källor där relevant och användbar information påträffades.

Jag hittade även referenslistor i kandidat- och examensarbeten med användbara böcker och skrifter, som bland annat Stadsrum människorum av Ulla Berglund (1998).

Litteratur som behandlade intervjuteknik studerades för att kunna genomföra intervjuer på ett bra sätt och få ut så mycket relevant information som möjligt ur dessa.

Genomförande av intervjuer

För att kunna föra en bra diskussion och ställa relevanta följdfrågor till de personer jag hade kontakt med under mitt arbete var litteraturundersökningen en grund och gav mig kunskap inom ämnet.

För att ta reda på vilka projekt Uppsala kommun har varit inblandad i kontaktades först Patric Andersson, processledare inom gatu- och samhällsmiljönämnden på kontoret för samhällsutveckling inom Uppsala kommun.

Tre relevanta exempel på färdiga projekt valdes sedan ut att studera utifrån belysning för en tryggare upplevelse.

Genom Patric Andersson fick jag reda på lämpliga respondenter; belysningsplaneraren Henric Eriksson och belysningsingenjören Viktoria Mörk, båda från Bjerking Arkitekter i Uppsala och som var med och utformade dessa platser. Jag tog kontakt med dem per telefon och mail och det var fria samtal som utfördes med stöd av dessa punkter:

- » Tankar bakom ljusgestaltningen
- » Arbetet utifrån trygghetsaspekten
- » Resultatet
- » Skillnad före och efter projekten

Samtalen som gjordes var intervjuer av den kvalitativa sorten (Bryman 2008). I en kvalitativ undersökning är den intervjuade personens synsätt och uppfattningar av stor betydelse menar Bryman. Han skriver att frågorna är mindre strukturerade av den anledningen att intervjun tillåts röra sig i den riktning intervjupersonen anser vara viktig och relevant. Vidare skriver han att nya frågor som avviker från det frågeformulär man hade innan kan ställas som uppföljning på de svar som intervjupersonen gav. Intervjuer kan även göras flera gånger med en person (Bryman, 2008).

Vad samtalen resulterade i vad gäller Von Bahrska häcken, tunneln vid polis-huset och Madrasstorget presenteras tillsammans med de tre platserna i resultatavsnittet.

Platsbesök

För att kunna föra en diskussion med de designers som gjort ljusgestaltningarna och få fram nödvändig information om de tre platserna var studiebesök en viktig del i undersökningen. Även för att själv få en uppfattning om hur det såg ut på platserna var det nödvändigt att besöka dessa. Några punkter togs fram som underlag inför studiebesöken. Dessa punkter valdes ut utifrån vad som framkommit genom litteraturstudierna och genom de samtal som utförts med Patric Andersson. Vid varje studiebesök granskades dessa punkter:

- » Vad är upplöst?

- » Ur vilka vinklar är det belyst?
- » Vilken typ av armatur används?
- » Är det starkt eller svagt ljus på platsen?
- » Är det ett stort eller litet område som är belyst?
- » Är platsen helt eller delvis upplyst?
- » Hur ser det ut i omgivningen kring platsen?
- » Är det människor i rörelse på platsen?

De tre platserna besöktes lördagskvällen den 4 maj mellan klockan 22.00 och klockan 23.00 då det hunnit bli mörkt ute och även lördagen den 11 maj vid samma tidpunkt.

Resultat

I det här avsnittet görs en presentation av Uppsala och de tre studerade platserna; Von Bahrska häcken, tunneln vid polishuset och Madrasstorget. En efterföljande kommentar kopplat till visionen kan läsas efter varje plats.

Uppsala

I Uppsala har andelen människor som känner sig väldigt eller ganska mycket otrygga, eller som på grund av sin otrygghet inte går ut på kvällarna, minskat de senaste sju åren enligt Brottsförebyggande rådet (2013). Andelen personer som kände sig otrygga gick från att ha varit 19 procent år 2006 till 12 procent år 2012, vilket är bland de lägsta i landet (Brå, 2013).

Otrygghetskänslan påverkar människors beteende, de kan välja en annan väg, ett annat sätt att transportera sig eller helt och hållet avstå från en viss aktivitet, enligt Brå (2013). Andelen människor i Uppsala som känner sig påverkade av sin otrygghet ligger i dagsläget på en jämn nivå. Under de senaste sex åren var det en variation mellan 2 och 3 procent, men innan det, år 2006, var det 7 procent som kände sig påverkade. Det är även färre personer i Uppsala som tycker att deras livskvalitet blir begränsad på grund av otrygghetskänsla än tidigare (Brå, 2013).

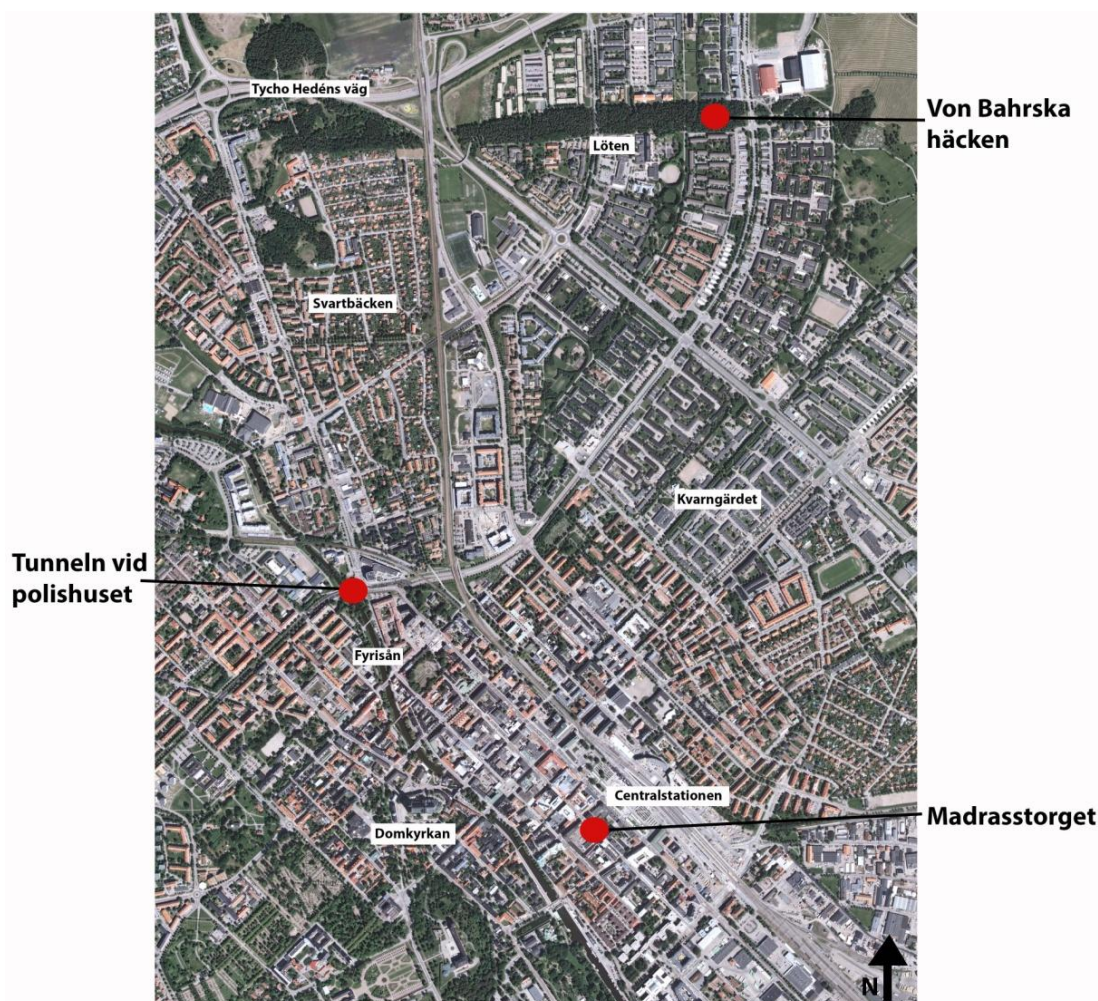
Uppsala kommun skriver så här om belysningsprogrammet för Uppsala kommun: "Stadslivet främjas genom en genomtänkt belysningsstrategi. Vackert ljussatta stadsrum lockar människor att vistas och mötas i staden – och då blir staden trygg." (Uppsala kommun, 2012). Med det menar kommunen att vi skulle ha en trygg stad med mycket människor i rörelse även under de mörka timmarna på dygnet (Uppsala kommun, 2012).

Patric Andersson berättar att Uppsala är en av landets bäst belysta städer och har kommit långt i belysningsfrågan. När människor utifrån besöker staden kvällstid är många upplevelse väldigt positiv då det finns få platser som är mörka och obehagliga att vistas på berättar han.

Patric anser att belysta platser kopplas samman på ett bättre sätt idag då det även arbetas med belysning i utrymmena som skapas mellan varje plats. Förr var det vanligare att koncentrera sig på endast den specifika platsen utan att tänka på vad som fanns utanför den, menar han. Världesignade platser kunde ha legat väldigt nära varandra utan att utrymmet där emellan var iordninggjort. Nu syns en helhet tycker Patric.

Tre platsexempel

För att få en så bred bild som möjligt av hur Uppsala kommun arbetar med belysning för ökad trygghetsupplevelse i Uppsala studeras platser med olika karaktär och läge i staden, olika storlekar och olika förutsättningar i det här arbetet.

*Kartan visar var i Uppsala de tre studerade platserna ligger.
Grundkarta © Lantmäteriet, i2012/901. Bearbetad 2013.*

Von Bahrska Häcken

Von Bahrska Häcken är ett barrskogsbälte framodlat i syfte att hindra den kalla nordanvinden att blåsa in över Uppsala. Den planterades år 1909 efter ett beslut av Johan von Bahr (Uppsala stadsfullmäktige 1909 se Landbecker, D. 2009, s. 3), som sex år senare tillträdde som borgmästare i Uppsala (Nilsson, Ö. 2011). Von Bahrska häcken ligger i stadsdelen Löten i norra delen av Uppsala. Den sträcker sig från Gränby ishallar och väster ut nästan ända fram till korsningen Svartbäcksgatan Tycho Hedéns väg.

Enligt polisen har det varit problem med överfall i det här området vilket man ville förhindra genom röjning av sly och förbättrad belysning längs det här stråket berättar belysningsingenjören Viktoria Mörk², från Bjerking arkitekter. Upprustningsarbetet påbörjades under år 2009 (Nilsson, Ö. 2010).

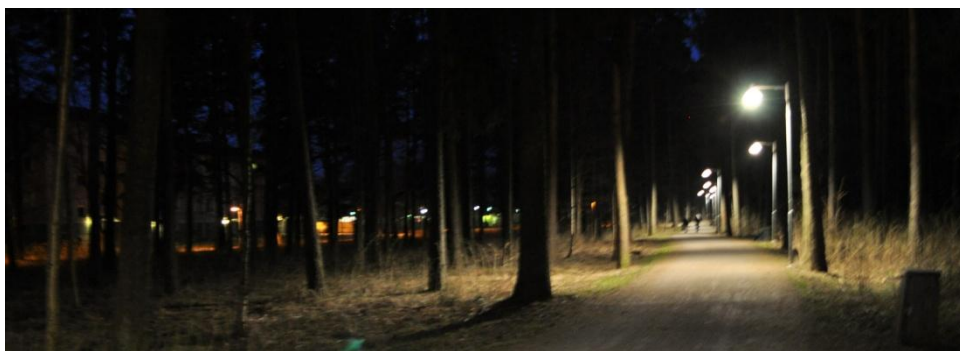
² Viktoria Mörk belysningsingenjör Bjerking arkitekter, mailkontakt den 22 maj 2013.

Till vänster syns gång- och cykelvägen genom Von Bahrska häcken i västlig riktning. Efter upprustningen anses det nu som en tryggare plats att vistas på.

Armaturerna byttes ut till ljusgenomsläppliga kupor för den visuella upplevelsens skull, vilken syns i bilden nere till höger.

Nederst syns den urgallrade skogen som ger ökad synbarhet in till gång- och cykelvägen från husen.

Utformning

I mitten av Von Bahrska häcken finns en gång- och cykelväg. Då området tidigare var en tät skog och hade dålig belysning var det en otrygg plats att vistas på för att det begicks flertalet brottsliga handlingar där, berättar Patric Andersson. Skog, buskar och stora stenar uppfattas ofta som läskiga och otrygga miljöer när det är mörkt ute menar han.

Patric berättar att ny belysning har satts upp och en rejäl röjning av sly och undervegetation har skett. Platsen känns tryggare i och med att den har blivit mer öppen säger han, och även brotten har minskat. Belysningsplaneraren Henric Eriksson³ från Bjerking arkitekter berättar att röjning i buskagen hålls efter varje år för att behålla öppenheten i skogspartiet.

Vidare berättar Patric Andersson att en viktig trygghetsaspekt är att alla som befinner sig på gångvägen ska känna sig sedda av de boende i utkanten av skogen och andra som passerar där. Detta skrämmar bort förövare genom att de känner sig iakttagna menar han.

Både polisen och allmänheten är nöjda och tycker det blev en stor förbättring efter att det gjordes i ordning berättar Patric, som även han tycker att det blev riktigt bra.

³ Henric Eriksson belysningsplanerare Bjerking arkitekter, mailkontakt den 13 maj 2013.

Det Patric ville uppnå med platsens belysning var att armaturens funktion skulle fungera som en fyr. Att se vart man ska ökar känslan av trygghet. Att det blev just lyktstolpar som sattes upp är för att det inte finns så många andra sätt att göra på, ”om an[sic] inte skulle hänga armaturer i träden men tekniken är inte riktigt klar för det”, säger han.

Henric Eriksson berättar att vid upprustningen höjdes lyktstolparna upp så att en större yta blev belyst runt varje stolpe. Det gjorde att ljuset sträckte sig längre åt alla håll berättar han.

Viktoria Mörk arbetade som byggleddare vid det här projektet. Viktoria berättar att den tidigare armaturen ersattes med armatur som även släppte igenom ljus genom lampkupan. Detta för att få en mer visuell upplevelse av armaturen och för att den ska synas bättre på håll. Placeringen av stolparna ändrades inte, vilket gör att ljusets fall över vägen varierar längs stråket berättar hon.

Ljusstyrkan menar Viktoria spelar ingen roll för hur stort område en lyktstolpe lyser upp, det är kontrasterna av ljus och mörker mellan varje stolpe som upplevs större med starkare ljus. Hon menar att i ett sådant här område där det är mycket buskage och sly längs en parkväg får man inte trygghet av enbart belysning, men det finns olika typer av ljus som kan göra upplevelsen på platsen mer behaglig. Viktoria säger att många upplever trygghet av vitt ljus för att man uppfattar färger bättre. Det röda ljuset som fanns på platsen innan ersattes då med vitt ljus, vilket även polisen förordade berättar hon.

Resultatet blev bättre men det kräver ständigt underhåll för att det ska förbli en ökad trygghetskänsla på platsen fortsätter Viktoria. Två gånger om året blir belysningen kontrollerad, vilket den även blir i övriga delar av staden, och byte av eventuellt släckta ljuskällor sker, berättar hon.

För Patric Andersson är det ren känsla som han utgår från när ett sådant här projekt ska genomföras. Men det kräver många års erfarenhet, cirka 20 år, för att det ska gå att göra på det viset påpekar han.

lakttagelser från studiebesök

» Vad är upplyst?

Gång- och cykelvägen som går genom hela skogspartiet är belyst. Ljuset från armaturerna når även ut en bit på sidorna av vägen och lyser upp de närmaste träden och dess omgivning.

» Ur vilka vinklar är det belyst?

Vägen är belyst uppfifrån av en lite högre armatur. Från sidan genom träden ser man även belysningen utanför skogen från bilvägen, husen och en gångväg. Den bidrar inte något markant till belysningen på gång- och cykelvägen inne i skogen, men ljuset silar sig in mellan träden och får skogen att kännas ljus och bidrar till en ökad trygghetskänsla.

» Vilken typ av armatur används?

Längs gång- och cykelvägen är lyktstolpar med nedåtriktade lyktor uppsatta.

» Är det starkt eller svagt ljus på platsen?

Lamporna ger ifrån sig vad som uppfattas som ett starkt ljus. Det är inte så att man blir bländad av att gå där, men det är tillräckligt ljust för att man skulle kunna läsa en tidning i närheten av lyktstolparna. Man ser även personer tydligt som kommer på gång- och cykelvägen på långt håll. Längs stråket skiftar ljusstyrkan regelbundet med starkare och svagare partier mellan lyktstolparna.

» Är det ett stort eller litet område som är belyst?

Det är ett stråk på en knapp kilometer som är belyst. Varje lampa lyser bara upp en mindre del av området med en mer koncentrerad belysning på gång- och cykelvägen.

» **Är platsen helt eller delvis upplyst?**

Vägen är helt upplyst men i skiftande ljusstyrka och skogen på båda sidor saknar belysning förutom det ljus från lyktstolparna som når ut bland träden.

» **Hur ser det ut i omgivningen kring platsen?**

På norra sidan om gång- och cykelvägen är skogen mörk och trots en del sly upplevs den gles. Det går att skymta ljus från husen mellan träden. Den sidan har även ett bredare skogsparti. Den södra sidan är betydligt ljusare och det är nästan inget sly mellan träden och närmare till husen. Det finns även anslutande vägar på en del ställen utefter gång- och cykelvägen.

» **Är det människor i rörelse på platsen?**

Under tiden jag besökte Von Bahrskas häcken var det runt sju personer som passerade.

Von Bahrskas häcken och visionen

Platsen uppfyller inte helt visionen om trygghetsupplevelse då den fortfarande kan uppfattas som en obehaglig plats för en del människor. Dock kan visionen bli svår att uppnå helt då det skulle krävas stora åtgärder som skulle göra att platsen förlorar sin karaktär och sina kvaliteter. Den här platsen har förutsättningar som skiljer sig från de andra två platserna i och med att den ligger utanför centrum och är mer naturlig.

Tunneln vid polishuset

Den här tunneln har ett centralt läge i Uppsala, den ligger mellan Uppsala polis- och Fyrisån där den går under Luthagsplanen.

Patric Andersson berättar att det förr ofta sattes upp alldeles för stark belysning i tunnlar för att man trodde att det var den bästa lösningen, men när man är inne i en tunnel med för stark belysning känns det som att utgången är helt svart, menar han. På grund av den stora kontrasten mellan ljust och mörkt kan det göra att synförmågan förloras för ett ögonblick (Strategi för belysning i Uppsala kommun, 2010). Så var även fallet i den här tunneln men nu har ljusstyrkan dragits ner säger Patric. Han berättar också att det var mycket klotter på väggarna innan upprustningen. Klotter eller skötsel av en plats har även det stor betydelse för trygghetsupplevelsen (Strategi för belysning i Uppsala kommun, 2010).

Med det vita ljuset upplevs tunneln ljusare och färger blir tydligare att uppfatta

Släpbelysning pryder fasaderna och lyser upp på vardera sidan om entrén utanför tunneln.

Gång- och cykelvägen genom tunneln har fått sig ett lyft och upplevs som en ljusare plats och inte lika otrygg att passera

Utformning

Tunneln har idag en beklädnad vilken en landskapsarkitekt har utformat och som man utgick ifrån när ljusinstallationen skulle tas fram, berättar Henric Eriksson. Han säger att denna beklädnad styrde en del hur ljussättningen kunde gestaltas.

Henric berättar att han tillsammans med Viktoria Mörk tog fram belysningsgestaltningen vid tunneln. Deras förslag blev att det skulle sättas upp släpljusbelysning bakom beklädnaden vilket också skulle ge en viss effekt. Han berättar att förutom effekten så lyser den här ljussättningen även upp utanför tunneln och gör det ljusare vid entrén. Innan var det mörkt vilket gjorde att det kändes mindre tryggt att gå där menar han.

Viktoria Mörk berättar att belysningen inne i tunneln också ersattes vid upprustningen. Den fick ny armatur, så kallade vandalklassad armatur, på grund av att den tidigare anordningen ofta blev sönderslagen berättar Viktoria. Även här var det rött ljus som ersattes med vitt ljus, vilket gör att tunneln upplevs ljusare att ta sig igenom menar hon.

Viktoria fortsätter berätta att de befintliga parkstolparna som finns utanför tunneln vid sidan av gång- och cykelvägen fick även de sitt röda ljus utbytt mot vitt ljus

Det ingick även i projektet att röja bort buskage längs vägen och precis utanför södra tunnelmynningen säger Viktoria. Detta eftersom problemet med trygghetskänslan ofta är att det går att gömma sig bakom buskarna, berättar hon.

Vidare berättar Henrik att nu i efterhand tycker han att det borde lagts ner mer pengar till utformningen av tunneln för att kunna förbättra belysning även vid norra sidans entré. Han tycker den känns för mörk när man kommer ut från tunneln på den sidan. Även Viktoria påpekar att någonting skulle behöva göras på den sidan.

Iakttagelser från studiebesök

» Vad är upplyst?

Armaturer inne i tunneln lyser upp själva genomfarten. Precis utanför tunnelns entréer på båda sidor har lyktstolpar satts upp vid sidan om gång- och cykelvägen. Det gör att kontrasten ljus och mörkt inte blir så stor när man går in och kommer ut ur tunneln. Ytterväggarna på vardera sidan om entrén är även belysta med en mer dekorativ gestaltning.

» **Ur vilka vinklar är det belyst?**

Belysningen inne i tunneln kommer snett uppifrån på båda sidor. Även lyktstolpen utanför ger ett ljus snett uppifrån. På väggarna utanför tunnelentrén är belysningen riktad nedåt vilket ger upplevelsen av att vara en lysande vägg bakom beklädnaden med starkare ljus upptill och som blir svagare ner mot marken.

» **Vilken typ av armatur används?**

I tunneln har avlånga armaturer med lysrör satts upp i båda hörnen i tunnelns tak. På utsidan bakom beklädnaden har lampor som sträcker sig längs hela sidan använts för att hela väggen ska bli belyst.

» **Är det starkt eller svagt ljus på platsen?**

Inne i tunneln är det ett starkt ljus, dock inte bländande eller som gör att det svartnar för ögonen när man kommer ut ur tunneln. Det upplevs starkt kanske på grund utav kontrasten med stora helt belysta ytor inne i tunneln och den ljusfärg som ger ett mer dämpat ljus i omgivningen från släpbelysningen, lyktstolparna, husen och gatubelysningen.

» **Är det ett stort eller litet område som är belyst?**

Det är ett mindre område då det bara är tunneln med dess entréer som studerats.

» **Är platsen helt eller delvis upplyst?**

Belysningen ger ett heltäckande sken i hela tunneln utan nästan några kontraster alls. Utanför lyser väggens släpbelysning upp grässlänterna och buskagen närmast entrén med en lite svagare belysning än inne i tunneln.

» **Hur ser det ut i omgivningen kring platsen?**

Söder om tunneln har gång- och cykelvägen grässlänter på vardera sidan som övergår i planare gräsmattor där stora träd är glest placerade. På ena sidan övergår gräsmattan till Fyrisån och på andra sidan i en väg och sedan högre våningshus. På tunnelns norra sida delar sig gångvägen, en upp till gatan mot polishuset och en fortsätter längs ån. Det finns även en parkering där och längs ån växer större träd. Då platsen ligger centralt finns det mycket ljuskällor i omgivningen.

» **Är det människor i rörelse på platsen?**

Vid mitt besök på platsen passerade ett tiotal personer, både gående och cyklist. Den största rörelsen kom dock från trafiken på Luthagsesplanaden som passerar bron över tunneln.

Tunneln vid polishuset och visionen

Visionen uppfylls men samtidigt gör den inte det på den här platsen. Det är för att endast ena delen av tunneln har förbättrats medan den andra har lämnats orörd. Att åtgärda det skulle inte kräva lika mycket som vid Von Bahrska häcken då tunneln är ett mindre område. Enligt Henric skulle det bara behövas mer pengar för att förstärka ljuset även på tunnelns norra sida.

Madrasstorget

Madrasstorget är en del av Dragarbrunnsgatan mellan Bangårdsgatan och Vretgränd inne i centrala Uppsala. Torget stod klart våren 2012 och är en av de fem etapperna i ombyggnationen av Dragarbrunnsgatan (Uppsala kommun, 2013).

”Madrasstorget” var från början bara ett internt namn på platsen. Namnet kommer från att det låg en butik med skumgummiprodukter till försäljning på torget (Nilsson, I. 2011). I dagsläget har det ännu inte blivit tilldelat något nytt namn, säger Henric Eriksson.

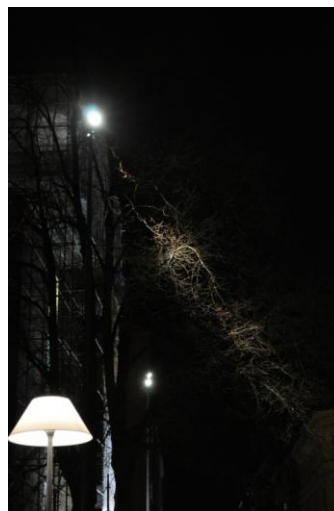

Bild ovan. Vy över Madrasstorget vilket är belyst med oregelbundet ljusare och mörkare partier.

Bild till vänster: Ett konstverk föreställande en spetsgardin med dess ljussättning lyser upp ena hörnet på torget.

Bild till höger: Strålkastarna från de höga masterna lyser upp de högre trädens grenverk, vilket inte riktigt är meningen.

Utformning

Ljussättningen av torget anpassades efter gestaltningen vilken en landskapsarkitekt hade utformat, berättar Henric Eriksson. Han hade lagt fram temaförslaget vardagsrum för platsen vilket Uppsala kommun fastnade för och som sedan blev ledordet.

Högre mastbelysning på torget skulle ge ett mer allmänt ljus och lägre stolpararmaturer liknande vardagsrumslampor var till för att ge rätt karaktär, ”jag tyckte att platsen kunde få en mer hemmamiljö känsla med vardagsrumslampa”, berättar han.

Henric berättar att han även tog fram en ljussättning till konstverket som är uppsatt i ena hörnet av torget, på baptistkyrkans fasad. Konstverket föreställer en spetsgardin och formgavs av konstnärerna Natasha Dahnberg och Katarina Sundkvist Zohari (Uppsala kommun, 2012).

Konstnärerna som gjorde spetsgardinkonstverket ville från början ha det belyst på ett annat sätt, men det gick inte att genomföra, enligt Henric. Men konstnärerna blev nöjda när en provbelysning genomfördes. Dock märktes det inte att

väggen buktade ut på mitten förrän belysningen monterats dit, berättar han. Det gjorde att ljuset inte släpade längs väggen hela vägen ner till marken som det var tänkt, ”Men effekten av mönstret blir lite vad kan man säga bra läroexempel”, säger Henric.

Ljusnivåer och bestämmelser om dessa fanns inte specificerat speciellt för torget, utan det reglerades efter ljusstyrkan som brukar användas för allmänna gatubelysningsarmaturer berättar han, vilket är 1Cd/m^2 (1Candela per kvadratmeter eller ljusstyrka per kvadratmeter) och $U0=4$ (jämnheten). Hur mycket strålkastare får vinklas finns det rekommendationer för som ska följas fortsätter han, strålkastare ska aldrig vinklas mer än 45 grader då den kan upplevas bländande.

Att göra platsen trygg utifrån våldssäkerhet var inte svårt, menar Henric, då det är en öppen yta. Kvällstid känns nu även ljusnivån på torget trygg säger han.

Henric berättar att när han skulle placera ut ”vardagsrumslamporna” och de andra ljuspunkterna på torget gick han bara på känsla. Han fick dock ”kriga rätt hårt” som han uttrycker det, för att få ha kvar lamporna i gestaltningen. Landskapsarkitekten ville egentligen sätta dit en annan lampa, men då hade det inte blivit den hemmamiljökänsla som Henrik var ute efter. ”Det är propotionerna[sic] som gör själva grejen” menar han, en armatur som någon håller i handen kan kännas stor men när den kommer upp några meter känns den på en gång mycket mindre. Dessa åtta vardagsrumslampor skapar mindre ljusrum i det större (Tema landskapsarkitekter, 2010).

Husfasaderna runt Madrasstorget är av 1960-tals stil, men delar av äldre bebyggelse finns fortfarande kvar i omgivningen (Thunman, 2009). Henric berättar att innan upprusningen av platsen fanns det belysning i form av linspänd armatur mellan husen och några lyktstolpar i dåligt skick. Platsen var nedgången och väldigt tråkig. Men torget fick sig verkligen ett lyft, fortsätter han. Platsen fick UNT:s stadsmiljöpris år 2012 vilket han tycker är mycket roligt.

Trots utmärkelsen och ett lyckat projekt finns det alltid någonting som inte blir riktigt som planerat. Henric berättar att en av masterna är placerad lite för nära ett av de stora träden vilket gör att grenarna kommer i vägen för strålkastarna och skuggar gatan. Ytterligare en sak, fortsätter han, var att masterna egentligen skulle stå närmare gatan än vad de gör idag, men på grund av alla nedgrävda elledningar hamnade de närmare fasaden istället.

I och med att det nu är lättare för gång- och cykeltrafikanter att ta sig mellan centrum och centralstationen på grund av att Vretgränd öppnades upp 2009 (Uppsala, 2012), är det mer folk som rör sig i det här området (Thunman, 2009).

lakttagelser vid studiebesök

» Vad är upplyst?

Hela Madrasstorget är upplyst av varierande ljuskällor. En del av de större trädens grenar är även belysta då spotlights från masterna är riktade mot dem. Det finns även en vägg med klätterväxter och ett plåtkonstverk i ena hörnet på torget som är upplyst. Den ger även den närmaste delen av marken vid väggen en viss belysning.

» Ur vilka vinklar är det belyst?

Torget är belyst huvudsakligen ovanifrån av den armatur som planerats in, även väggen med konstverket har sin ljuskälla riktad ned för väggen. Torget belystes även från sidan av ljuset som kommer från husfönstren.

» Vilken typ av armatur används?

Lägre lyktstolpar utformade likt lampskärmar är placerade i två oregelbundna rader. Det finns även strålkastare monterade på master som är

ungefär tre gånger så höga som lampskärmslyktstolparna. Ytterligare ljuskällor på platsen är skyltfönstren i husens bottenplan.

» **Är det starkt eller svagt ljus på platsen?**

Lampskärmarna ger ifrån sig ett dämpat lite varmare ljussken. Dessa kompletteras med starkare strålkastare från de höga masterna. Helhetsintrycket av belysningen på torget är åt det dämpade hållet, men det är så pass upplyst att man kan se ordentligt vad som händer på platsen.

» **Är det ett stort eller litet område som är belyst?**

Det är en större yta, ett större rum, som är belyst. I och med de högre armaturerna och husen på sidorna får ljust en volym på platsen.

» **Är platsen helt eller delvis upplyst?**

Hela torget är belyst men med oregelbundet ljusare och mörkare partier. Varje strålkastare från de högre masterna har en mer koncentrerad belysning på vissa ställen på torget.

» **Hur ser det ut i omgivningen kring platsen?**

Femvåningshus kantar torget på de båda långsidorna. Söder om torget går en genomfart för gående och cyklister från centralstationen mot gågatan och Fyrisån. På den norra sidan övergår torget i en väg in mot centrum. Torget är en del av Dragarbrunnsgatan och därför också en shared space yta.

» **Är det människor i rörelse på platsen?**

På genomfarten söder om torget är det hela tiden mer eller mindre folk i rörelse när jag besöker platsen, uppskattningsvis ett femtiotal personer. Enstaka viker av över torget, men de flesta passerar bara. Det är även mycket folkliv och en del bilar i rörelse norr om torget.

Madrasstorget och visionen

Visionen uppfylls på den här platsen. Den är planerad utefter dess förutsättningar och hänsyn till olika människors trygghetskänsla har tagits. Dock är det svårt att säga om precis alla människor upplever det så som visionen strävar efter, men då det mesta på platsen stämmer överrens med visionen är det stor chans att många människor inte upplever platsen negativ.

Sammanfattning

Visionen om belysning för ökad trygghetsupplevelse är i Uppsala en genomtänkt belysningsstrategi som lockar människor att vistas i staden, vilket gör den trygg. Belysningens utformning styrs av miljöernas mångfald och människornas upplevelse av staden. Von Bahrsna häcken, tunneln vid polishuset och Madrasstorget är platser där Uppsala kommun har arbetat mot visionen. Då det är tre helt skilda platser har utformningen skett på olika sätt och visionen uppnåtts i varierad grad.

Diskussion

Syftet med den här uppsatsen var att undersöka hur Uppsala kommun har arbetat med belysning i Uppsala för att öka trygghetskänslan under dygnets mörka timmar. I det här avsnittet diskuteras varför visionen och verkligheten stämmer överrens eller varför de inte gör det, och hur verkligheten står sig mot litteraturen.

Utifrån de tre platsexemplen jag valde ut anser jag att Uppsala kommun arbetar mot sina visioner och för att uppfylla dessa. Det som är gestaltat på de tre platserna är gjort på det sätt som visionerna avser, dock kanske det inte har arbe-

tats med hela platsen fullt ut. Ett exempel är tunneln vid polishuset, där dess norra sida upplevs något bortglömd.

När det gäller Von Bahrskas häcken är det lite svårare, det går inte att sätta belysning i hela skogen, men enligt Henric, Viktoria och Patric märks en stor förbättring utifrån upplevelsen och trygghetsaspekten.

De saker som Henric tar upp som inte blev som planerat vid Madrasstorget, att en mast står för nära trädet och fasaden, är inget som märks vid besök på platsen. Gestaltaren kanske tänker mer på det för att denne vet hur det egentligen var tänkt att bli.

Platserna uppfyller visionerna och trygghetsupplevelsen på olika sätt. Huvudanledningen till trygghetsupplevelsen på Madrasstorget kanske är folklivet, medan att kunna läsa av platsen är av större betydelse för tunneln vid polishuset och att kunna se den man möter kanske är mer betydelsefullt vid Von Bahrskas häcken.

Vidare diskuteras varför verkligheten och visionen för Uppsala överensstämmer eller inte och hur Uppsala förhåller sig till det man kan läsa sig till i litteraturen om belysning och trygghet.

Visionen och verkligheten

Att ljussättningen ska styras efter varje enskild miljö som ska ljussättas är något som de här tre platserna visar på att Uppsala följer. Det syns på plats att belysningen har anpassats specifikt till dem, man har inte satt upp vilken armatur som helst. Detta är något jag även fått reda på vid mina intervjuer.

I belysningsstrategin finns det inte något specifikt program som man ska följa vid ljussättning av en plats, endast övergripande mål som man vill uppnå med belysningen. Skulle man ta fram program för varje litet hörn i Uppsala skulle det bli ett väldigt stort projekt. Men med duktiga medarbetare vid gestaltningen tror jag att visionen har stor chans att uppfyllas med de övergripande riktlinjer som finns framtagna.

Då det inte är så länge sedan som platserna rustades upp är armaturer och ljuskällor på de här platserna även av den nyare sorten, vilket ingår i visionen där man vill ha en energisnålhet och en utformning från den senare utvecklingen. Dock kan man fråga sig hur länge dessa armaturer anses uppfylla visionen innan de behöver uppgraderas då utvecklingen enligt *Strategi för belysning av Uppsala kommun* (2010) går snabbt framåt.

En vision är ju alltid en vision, det strävas alltid efter det bästa möjliga. De mål som Uppsala kommun tar upp i sitt belysningsprogram om belysning och trygghet tycker jag de har arbetat med på ett bra sätt vid Von Bahrskas häcken i och med att gångvägen nu är mer synlig utifrån och har en förbättrad belysning. Dock tycker jag inte riktigt den når upp till vad belysningsprogrammet (2012) beskriver som ”omsorg om alla människors upplevelse av trygghet” då det finns människor som säkert fortfarande skulle undvika att gå där kvällstid på grund av den mörka skogen. Men de sköter om platsen med röjning, gallring och underhåll av belysningen varje år för att behålla öppenheten och den förbättring som gjorts.

De flesta verkar ändå nöjda men det kanske inte är en väg jag skulle gå om jag inte behövde. Det kan bero på att platsen inte upplevs tillräckligt ljus och övervakad eller för att jag inte känner till det området så bra. Jag brukar aldrig vistas i den delen av Uppsala, jag har bara hört om brotten som begåtts på plat-

sen. Ryktet kan även det vara en anledning till att jag kanske inte skulle välja den vägen. Detta är ett exempel på att det krävs mer än enbart belysning för att skapa trygghetskänsla på en plats.

Något som belysningen vid Von Bahrska häcken däremot lyfter är karaktären på platsen då det tydliga stråket i skogen även kan kännas som en spännande väg att gå för att man ser den upplysta slingrande vägen försvinna in i skogen långt framför sig.

Tunneln vid polishuset uppfyller till viss del Uppsalas mål för belysning och trygghet. Södra sidan och inne i tunneln är gestaltningen välplanerad, men på norra sidan har den inte uppnått kriterierna för belysning och trygghet vilket även Viktoria och Henric påtalar. Anledningen är att det fortfarande är mörkt och den sidan upplevs lite som en baksida och inte är omskött på bästa sätt. Det är inget misslyckande i den nya utformningen, man gjorde bara ingenting åt den sidan när den övriga tunneln rustades upp.

Madrasstorget uppfyller visionen. Det är en genomtänkt plats där aspekterna om belysning och trygghet tagits hänsyn till och som har följts vad jag kan se. Jag själv känner mig även trygg att vistas på platsen. Det Henric påstår om felplacerade lyktstolpar är inget jag tycker påverkar platsen negativt eftersom den fortfarande upplevs ljus och trygg. Det är inga mörka partier där man inte kan se vad som döljs i skuggorna.

Litteraturen och verkligheten

Enligt Patric Andersson är Uppsala en av de bäst belysta städerna i Sverige. Som syns i statistiken ligger otrygghetskänslan på en av de lägsta siffrorna i landet (Brå, 2013). Att Uppsala har en bra belyst stad kan vara anledningen till det. Lind (2005) skriver att trygghet ingår i en långsiktig belysningsgestaltning till en attraktiv och hållbar stad. Det verkar som att Uppsala är på god väg till en sådan, både enligt statistiken och hur det faktiskt är belyst i staden.

Vid Von Bahrska häcken har överfallen minskat efter upprustningen enligt Patric. Som Uddevalla kommun (2008) påstår; vid bättre uppsikt av en plats blir gärningsmän avskräckta från att begå brott. Det kan ju vara en av anledningarna till minskningen. Även som Berglund (1998) tar upp; att det är viktigt för trygghetskänslan att bli sedd kan vara något som gör att det vistas folk vid Von Bahrska häcken när det är mörkt ute. Bättre uppsikt och att känna sig sedd kan även vara anledningarna till trygghetsupplevelsen på de andra studerade platserna och även resten av staden.

Alla tre platser kan även ha blivit attraktivare att passera nu när de är ordentligt upplysta. Platserna får ett större folkliv vilket gör att den känns tryggare som Berglund (1998) påstår.

I *Strategi för belysning av Uppsala kommun* (2010) tar de upp olika faktorer som spelar roll vid en ljussättning, bland annat skuggor och kontraster. På platserna tycker jag de har lyckats med mjukare övergångar mellan ljust och mörkt. Även bländande ljus tycker inte jag att jag upplever på plats. Vid gestaltningen har man även tänkt på hur omgivningen uppfattas med olika ljusfärger och därför valt vitt ljus som ofta ger tryggare känsla och en bättre uppfattning av ytfärger i omgivningen.

Jag tror att alla faktorer påverkar på ett eller annat sätt, men vissa mer eller mindre beroende vilken plats det är och vilka personer man frågar.

Även om brottsstatistiken skulle vara lika med noll och belysningen i staden skulle vara den allra bästa för trygghetsupplevelsen, tror jag otrygghetskänslan ändå skulle finnas kvar hos människor. Den skulle förmodligen minska betydligt men jag tror det är svårt att få bort den helt. Det finns så mycket mer som har betydelse för människors trygghetsupplevelse.

Det är svårt att tillgodose alla människors behov samtidigt, därför kommer det förmodligen alltid finnas platser i städerna som upplevs som otrygga av en del människor oavsett hur mycket man försöker förbättra eller vilken utformning och ljussättning man ger platserna. Vi alla har olika erfarenheter och därmed olika uppfattningar om saker och ting.

Metoddiskussion

Genom att undersöka hur människors trygghetsupplevelse i samband med belysning såg ut och vad faktorerna skulle kunna tänkas vara, kunde jag sedan se hur Uppsala förhållit sig till de allmänna uppfattningarna om belysning och trygghet och hur de arbetat.

Att kombinera litteraturstudier och intervjuer gjorde att jag fick värdefull information som kompletterade varandra. Allt stod inte skrivet i litteraturen så jag kunde få fram ytterligare information vid intervjuerna.

Platsbesöken gav mig en konkret bild av hur det verkligen såg ut. Syftet var att objektivt definiera utseendet på de olika platserna, inte att undersöka vilken upplevelse jag fick eftersom det kan skilja sig betydligt mellan olika individer.

Då det visade sig att samma designer var inblandad i fler än en av platserna som jag studerade, kanske jag inte fick den bredaste bilden av hur Uppsala kommun har arbetat med belysning för ökad trygghetsupplevelse i Uppsala. Henric använde sig exempelvis av släpbelysning vid både Madrasstorget och vid tunneln. Det hade kanske varit bättre att undersöka platser där olika personer varit med vid ljusgestaltningen eftersom de har olika preferenser och tankesätt.

Vidare undersökning

För att gå vidare i undersökningen skulle man kunna göra en mer ingående studie där intervjuer med befolkningen skulle utföras för att höra vad de anser som otryggt/tryggt i Uppsala. Man skulle komma åt mer personliga åsikter, till exempel om personerna tror att de skulle vistas på platsen om det inte var upplyst.

Något som också skulle kunna göras är observationer på platser med och utan belysning och på "trygga" och "otrygga" platser olika tider på dygnet och under året för att se skillnader i bland annat rörelsemönster och uppfattningar av platserna. Det är mörkt olika länge på dygnet beroende på årstid och det blir mörkt tidigare på dagen under vinterhalvåret. Hur stor roll kan årstiderna ha för människors utevistelse med tanke på mörkrets infall vid olika tidpunkter?

Under arbetet har jag även funderat på om visionerna liknar varandra i alla Sveriges städer och hur bra har de lyckats med att uppnå dessa. Hur arbetar man med belysning och frågan om trygghetsupplevelse i andra länder? Har de liknande problem?

Människor skapar sig en bild eller en inbillad upplevelse av en plats även om de inte vistas där fysiskt. Att skapa en trygg upplevelse med hjälp av belysning gynnar således stadens anseende samtidigt som dess invånare och besökare kan känna sig trygga.

Referenser

- Berglund, U. (1998) *Stadsrum människorum – att planera för livet mellan husen*. s. 20, 51, 52. Västerås: Byggeforskningsrådet
- Bryman, A. (2008) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 2:1. s. 413. Malmö: Oxford University Press
- Börjesson, M. (2012) Namnlösa platser i Uppsala. *Uppsala nya tidning* [online]. Tillgänglig: <http://www.unt.se/inc/print/namnlosa-platser-i-uppsala-1729367-default.aspx> [2013-05-12]
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2008). Förbättrad utomhusbelysning och brottsprevention. [online]. Tillgänglig: <http://www.bra.se/bra/publikationer/arkiv/publikationer/2008-08-14-forbatttrad-utomhusbelysning-och-brottsprevention.html>. [2013-04-29]
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2013). Nationella trygghetsundersökningen, s.7, 15, 19, 21. [online]. Tillgänglig: http://www.bra.se/download/18.421a6a7d13def01048a8000759/2013_10_NT_U_2006_2012_Regionala_resultat.pdf. [2013-04-26]
- Brottsförebyggande rådet, Brå. Hemsida. [online] (2012). Tillgänglig: <http://www.bra.se/bra/brott--statistik/statistik/den-nationella-trygghetsundersokningen.html>. [2013-04-26]
- Brottsförebyggande rådet, Brå. Hemsida. [online] (2013). Tillgänglig: <http://www.bra.se/bra/om-bra.html>. [2013-05-09]
- Fransson, M. (2011) Behöver Uppsala en borgmästare? *Uppsala nya tidning* [online]. Tillgänglig: <http://www.unt.se/uppsala/behavior-uppsala-en-borgmastare-1345736.aspx> [2013-05-23]
- Landbecker, D. (2009). Projektrapport: Trädarter i von Bahrskas häcken. s. 3.
- Lind, M. Stadsbyggnadsförvaltningen Eskilstuna kommun (2005). Belysningsprogram för centrala Eskilstuna, s. 6. [online]. Tillgänglig: <http://www.eskilstuna.se/sv/Bygga-bo-och-miljo/Stadsplanering-och-byggnad/Planera/Oversiktliga-program/Antagna-oversiktliga-program/Belysningsprogram/>. [2013-04-23]
- Nilsson, I. (2011-09-23). Knepigt att namnge platser. *Uppsalatidningen* [online], 38. 10. Tillgänglig: <http://pdf.direktpress.se/flashpublisher/magazine/6834/page/9> [2013-05-13]
- Nilsson, Ö. (2010). Von Bahrskas häcken måste skötas. *Uppsala nya tidning* [online]. Tillgänglig: <http://www.unt.se/debattspecial/von-bahrskas-hacken-maste-skotas-1056350.aspx> [2013-05-23]
- Tema landskapsarkitekter (2010-05-11). Dragarbrunnsgatan. [online] Tillgänglig: http://www.uppsala.se/Upload/Dokumentarkiv/Extern/Dokument/Bostad_o_byggnad/Stadsplanering/Dragarbrunn/tema_presentation_Dragarbrunn_etapp4.pdf [2013-05-12]
- Thunman, D., Åkerblom, K., Hessner, L., Linde, H. (2009). Dragarbrunnsgatan - kvaliteter i stadsbilden och gestaltungsprinciper, s. 5, 6, 15. [online]. Tillgänglig: http://www.uppsala.se/Upload/Dokumentarkiv/Extern/Dokument/Bostad_o_byggnad/Stadsplanering/Dragarbrunn/tema_presentation_Dragarbrunn_etapp4.pdf

yggande/Stadsplanering/Dragarbrunn/Gestaltningssprogram_Dragarbrunn.pdf.
[2013-05-12]

Uppsala kommun (2010). Riktlinjer för belysning av Uppsala innerstad. [online].
Tillgänglig:

http://www.uppsala.se/Upload/Dokumentarkiv/Extern/Dokument/Bostad_o_b_yggande/Stadsplanering/Belysningsprgm_riktlinjer_del1.pdf. [2013-05-05]

Uppsala kommun (2010). Strategi för belysning i Uppsala kommun. s. 2, 5, 6, 9.
[online]. Tillgänglig:

http://www.uppsala.se/Upload/Dokumentarkiv/Extern/Dokument/Bostad_o_b_yggande/Stadsplanering/Belysningsprgm_Strategi.pdf. [2013-05-05]

Uppsala kommun. Belysningsprogram. Hemsida. [online] (2012) Tillgänglig:

<http://www.uppsala.se/sv/Boendemiljotrafik/Stadsutveckling--planering/Handlingsplaner-for-stadsutveckling/Belysningsprogram/> [2013-05-05]

Uppsala kommun. Hemsida. [online] (2012) Tillgänglig:

<http://www.uppsala.se/sv/Boendemiljotrafik/Stadsutveckling--planering/Utvecklingsomraden/Utvecklingsomraden-byggprojekt1/Dragarbrunnsgatans-omvandling/Etapp-4/> [13-05-12]

Uppsala kommun. Tidsplan. Hemsida. [online] (2013) Tillgänglig:

<http://www.uppsala.se/sv/Boendemiljotrafik/Stadsutveckling--planering/Utvecklingsomraden/Utvecklingsomraden-byggprojekt1/Dragarbrunnsgatans-omvandling/Tidsplan/> [2013-05-29]

Bilder

Samtliga bilder är tagna av författaren (2013).